הכי קאמר איזהו עני רשע ערום זה המשהא בתו בוגרת ואמר רב כהנא משום ר"ע הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו אמר רב יהודה אמר רב המשיא את בתו לזקן והמשיא אשה לבנו קטן והמחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר [1]למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו מיתיבי האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר [2]וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא סמוך לפירקן שאני תנו רבנן האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר [3]אז תקרא וה' יענה תנו רבנן [4]אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אותו ואת שתיהן מאי בינייהו אמר אביי משמעות דורשים איכא בינייהו רבי ישמעאל סבר אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא ואם חמותו מדרשה אתיא רבי עקיבא סבר אותו ואתהן אותו ואת שתיהן ואם חמותו הכא כתיבא רבא אמר חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשרפה ורבי עקיבא סבר איסורא בעלמא:

מתני' ואלו הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת רוצח שהכה את רעהו באבן או בברזל וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת פטור שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין:

גמ' אמר שמואל מפני מה לא נאמרה יד בברזל שהברזל ממית בכל שהוא תניא נמי הכי רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהברזל ממית בכל שהוא לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור והני מילי דברזיה מיברז: וכבש עליו לתוך המים: רישא רבותא קמ"ל וסיפא רבותא קמ"ל רישא רבותא קמ"ל אף על גב דלאו איהו דחפו כיון דאין יכול לעלות משם ומת חייב סיפא רבותא קמ"ל אע"ג דדחפו כיון דיכול לעלות משם ומת פטור כבש מנלן אמר שמואל דאמר קרא [5]או באיבה לרבות את המצמצם ההוא גברא דמצמצמא לחיותה דחבריה בשימשא ומתה רבינא מחייב רב אחא בר רב פטר רבינא מחייב קל וחומר ומה רוצח שלא עשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון חייב בו את המצמצם

נזקין

הכי קאמר איזה עני רשע ערום. שבשביל עניות מרשיע זה המשהה וכו' והכי אתמר אין לך עני רשע ערום בישראל אלא המשהה בתו בוגרת: **לפי דרכו.** להנאתו: **למען ספות.** לחבור כמו ספו שנה על שנה (ישעיה כט): **רוה את הצמאה.** שבע בדבר עם צמא לדבר זקן וילדה זאת צמאה לתשמיש וזקן שבע וכן גדולה לקטן: **והמחזיר אבידה לכותי.** השוה וחבר כותי לישראל ומראה בעצמו שהשבת אבדה אינה חשובה לו מצות בוראו שאף לכותים הוא עושה כן שלא נצטווה עליהם: **רוה.** עובדי כוכבים שבעים ואינן צמאין ליוצרם. צמאה זו כנסת ישראל שצמאה ותאיבה ליראת יוצרה ולקיים מצותיו: **והמכבדה.** בתכשיטין נאין: **סמוך לפירקן.** עדיין קטנים הם: **סמוך לפירקן שאני.** דלאו היינו קטן כולי האי דמשום שנה או תרי שנה לא תזנה עליו: **תקרא וה' יענה.** לעיל מיניה כתיב הלא פרוס לרעב לחמך וגו' ומבשרך אל תתעלם היינו נושא בת אחותו ומקרב את קרוביו. ואוהב את שכניו נמי כמקרב את קרוביו דכתיב (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק. ומלוה סלע לעני בשעת דוחקו בכלל פרוס לרעב לחמך וכי תראה ערום: **אתהן.** משמע ליה לר' ישמעאל את האחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא וה"ק קרא ואיש אשר יקח את אשה זו אשתו והדר את אמה באש ישרפו אותו ואת חמותו: **ר"ע אומר אותו ואת שתיהן.** מפרש ליה הש"ס ואזיל במאי קא מיפלגי הא ודאי לשרוף את אשתו לא קאמר ר"ע: **משמעות דורשין.** לשון משמעות המקרא דורשין: **לר' ישמעאל אתהן חדא הוא.** ואחמותו קאי ואם חמותו מדרשא דומה אתיא כדאמר לעיל [עה.] מנין לעשות למטה כלמעלה וכו': **לר"ע אתהן תרתי משמע.** חמותו ואם חמותו וה"ק ישרפו אותו ואתהן הן שתי אמהות כגון לקח את אשה ואת אמה ואם אמה: **רבא אמר חמותו שבא עליה חמנה לאחר מיתה כהא איכא בינייהו.** אבל אם חמותו לתרוייהו מדרשא אתיא: **ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשריפה.** כמקיים דה"ק קרא אפי' אין מתקיימת אלא אחת מהן תשרף דהא ודאי אאשתו לא קאמר קרא דתשרף: **ר"ע סבר.** אתהן שתיהן משמע וה"ק אם אשתו קיימת תשרף חמותו ואם לאו אין כאן עונש שריפה אלא איסור ארור שוכב עם חותנתו: **מתני' כבש.** פרמי"ר בלע"ז. אוחז ראשו של חבירו ותוקפו במים כדי שלא יוכל להרים ראשו ונגער ומת: **שיסה.** גירה: **השיך.** שאחז את הנחש בידו והוליכו והגיע שיני נחש בידו של חבירו. פלוגתא דרבי יהודה ורבנן מפרש בגמ' [עח.]: **גמ' לא נאמר יד בברזל.** כמה שנאמר (במדבר לה) באבן יד בכלי עץ יד משמע שיש בה מלא אחיזה דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב [שם] ואם בכלי ברזל הכהו: **שהברזל ממית בכל שהוא.** על ידי תחיבה שתוחבו לו מחט בושט או בלבו: **דברזיה מיברז.** פוש"ט בלע"ז. אבל הכהו לאורך דרך הכאה שיעורא בעי: **אף על גב דלאו איהו דחפו.** אלא שנפל מעצמו וזה וכבש עליו ולא נתנו להרים ראשו: **שיכול לעלות משם.** אדם אחר כיוצא בזה ושעה גרמה לו: **פטור.** הדוחף דלא עביד שיעור מיתה: **או לרבות את המצמצם.** היינו כובש שמצמצמו שם שלא יקום:

נזקין

איזהו עני רשע ערום. רשע ערום איכא טובא כדמפרש בסוטה בפרק היה נוטל (דף כ. ושם) אבל עני רשע ערום ליכא אלא האי לחודיה: **סמוך לפירקן.** משמע הכא דלבנו נמי קאי וקשה דבפרק חרש (יבמות דף קיב:) אמרינן דקטן לא תקינו ליה נישואין ואמר בהאשה רבה (שם דף פט:) דנשותיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום אלמא בעילת זנות היא וי"ל דלא חשיב מיהא בעילת זנות דהא אמר בפרק הכותב (כתובות דף נ.) דקטן שהשיאו אביו אשה כתובתה קיימת: **והמלוה** סלע לעני כו'. משמע דמלוה קעביד וקשה דבפ"ק דחגיגה (דף ה. ושם) אמרינן צרות רבות ורעות זה המלוה מעות לעני בשעת דוחקו ומפרש ר"ת דהכא במלוה לצורך מזונות אבל התם מיירי כשהמלכות דוחקת לגבות ממנו מס וגולגליות וארנוניות ואם לא היה מולה היו מניחין אותו ועכשיו גורם זה המלוה ודוחקתו המלכות ולימים בא המלוה וטורף ביתו ושדותיו ומפסיד והיינו צרות רבות ורעות והיינו דקאמר התם זוזי לעללא לא שכיח כלומר לקנות תבואה לתליתא שכיח כלומר כשדוחקין אותו למכור או למשכן ביתו ושדותיו כמו תלויה וזבין (ב"ב דף מז:) ובקונטרס פירש שם דקאי אאם טוב ואם רע זה הנותן מעות לעני בפרהסיא וקאמר זה המלוה מעות לעני בשעת דוחקו וזוזי לעללא לא שכיח מפרש להמלוה לדקתו לעני בשעת הדחק ולא בשעה שקודם הדחק שיוכל לבקש מזונותיו לקנות תבואה בשעת הזול שהיה מרויח לתליתא שכיח לקנות פת מן הפלטר מדי יום יום שיפסיד והיינו אם טוב ואם רע וקרי תליתא על שם שתולין הפת בסל ומיהו לאו אורחיה למעבד הכי כדאמר בערבי פסחים (דף קיא. ושם) תלאי בכיתא קשה לעניותא מיהו יש לפרש דקרי ליה תליתא משום דדרשינן (מנחות דף קג.) והיו חייך תלויים זה הסומך על הפלטר ואית דגרסי איפכא לעללא שכיח כשקונה תבואה ביחד מלוי פת בביתו לתליתא לא שכיח כשלוקח פת מן הפלטר אין הפת מלויה בביתו: **שברזל** ממית בכל שהוא. פירש בקונטרס שתוחב לו מחט בושט או בלבו וקשה דא"כ אפילו קוץ נמי אלא נראה משום דאמר בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלד.) ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עז:) ובהערל (יבמות דף עו.) דברזלא מיזרף זריף: **רוצח** שלא עשה בו אונס כרצון. כי ההיא דפרק המניח (ב"ק דף לב: ושם) הסותר את כותלו לאשפה אי דלא שכיחי רבים אנוס הוא וכן היתה לו אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם לענין נזקין חייב לענין גלות פטור שלהי פרק כילד (שם דף כו: ושם) ויש ענייני אונס דאפילו נזקין פטור כמו שמחלק בירושלמי בין כד ישן אלא הכלים להיה ישן כבר והביאו כלים אצלו וכגון אפילה וקלן וזויות דפרק המניח (שם דף כז.) והגוזל בתרא (שם דף קיב.) ובפרק אלו נערות (כתובות דף לד:) הניח להן אביהן פרה שאולה וטבחוה ואכלוה משלמין וכו' מה שגנבו אבל מה שהזיקו לא ובפרק הפרה (ב"ק ד' מח.) גבי נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות שפטור שם את בעל הבית כשהזיק את הנכנס היכא דלא הוי ידע ביה ועוד

בפרק

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הלכה כה סמג לאוין קה טוש"ע אה"ע סי' א סעיף ג:
ב [מיי' פי"א מהל' גזלה הל' ג טוש"ע ח"מ סי' רסו סעי' א]:
ו ג מיי' פט"ו מהלכות אישות הלכה יט:
ד [מיי' פי"ד מהל' סוטה הל' יט טוש"ע אה"ע סי' קעח סעי' כא]:
ז ה מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה הל' כה:
ח ו מיי' שם פ"ב הלכה יד [ש"ע אה"ע סימן ב סעי' ו בהגה וסי' טו סעי' כה]:
ט ז מיי' שם הלכה ח וע"ש במ"מ:
י ח מיי' פ"א מהלכות רוצח הלכה א ופט"ו מהל' סנהדרין הלכה יב סמג עשין יג:
יא ט מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ד מהלכות עכו"ם הל' א:
יב י מיי' פ"ג מהלכות רוצח הל' א והל' ט:
יג כ ל מיי' שם הל' י:
יד מ מיי' שם הל' ד [ופ"א מהל' חובל הל' יט ש"ע ח"מ סי' תכ סעי' לט]:
טו נ מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפג סעיף ה:

◆

תורה אור השלם

1. וְהָיָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי הָאָלָה הַזֹּאת וְהִתְבָּרֵךְ בִּלְבָבוֹ לֵאמֹר שָׁלוֹם יִהְיֶה לִּי כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶת הַצְּמֵאָה: לֹא יֹאבֶה יְיָ סְלֹחַ לוֹ כִּי אָז יֶעְשַׁן אַף יְיָ וְקִנְאָתוֹ בָּאִישׁ הַהוּא וְרָבְצָה בּוֹ כָּל הָאָלָה הַכְּתוּבָה בַּסֵּפֶר הַזֶּה וּמָחָה יְיָ אֶת שְׁמוֹ מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם:
דברים כט יח-יט

2. וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא: איוב ה כד

3. אָז תִּקְרָא וַייָ יַעֲנֶה תְּשַׁוַּע וְיֹאמַר הִנֵּנִי אִם תָּסִיר מִתּוֹכְךָ מוֹטָה שְׁלַח אֶצְבַּע וְדַבֶּר אָוֶן:
ישעיהו נח ט

4. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אִשָּׁה וְאֶת אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן וְלֹא תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם: ויקרא כ יד

5. אוֹ בְאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ בוֹ:
במדבר לה כא

◆

לעזי רש"י

פרמי"ר [פרימבר"א]. לרחוק.
פונט"ש [פוינ"ט]. נוקב.

מסורת הש"ס

א) [בכ"מ: לגוי], ב) יבמות סב:, ג) גם זה שם, ד) [ע' תוס' יבמו' סב: ותוס' שם נט. ד"ה ספק], ה) יבמות לד:, ו) [לעיל עה.], ז) שבת לא: [ע"ש תו"ק כח. ע"ש], ח) [כשבת וכתו"ק כח. ליתא, וע' תוס' נזיר ח: ד"ה הרי"ן], ט) לעיל נב:, י) כ"ק מ., כ) כ"ק נג:, ל) בכ"מ: לגוי, גוי, מ) בכ"מ: לגוים, נ) [דברים כו], ס) בכ"מ: וכופר, ע) [וע' תוספות יבמות סב: ד"ה סמוך ועוד תוס' שם לו: ד"ה נפל],

◆

גליון הש"ס

גמרא מפני מה לא נאמרה יד בברזל. עי' מרדכי פרק הגוזל קמא סימן קלח:

◆

מוסף רש"י

והמחזיר אבידה לכותי כו'. שהשוה מצרים למשיכתן של ישראל (כתובות טו:). **והמכבדה** יותר מגופו. דלעולם למיתתא קפה מדנברא (יבמות סב:). **והנושא את בת אחותו.** ניתעגעי אדם על אחותו יותר מן אחיו ומתוך כך נמלא מחבב את אשתו (שם). **אז תקרא וה'** יענה. לעיל מיניה כתיב כי תראה ערום וכסיתו, היינו ניותק העני, ומבשרך לא תתעלם, היינו אוהב את שכני שכן לקרובי, ומקרב את קרוביו ונושא בת אחותו (שם סג.). **אותו ואת אחת מהן.** שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא ואמר רחמנא אחרונה שנשא באיסור תשרף (יבמות צד:). **מאי** בינייהו. הא ודאי אשתו גמורה לא אמר ר"ע דנשרפה, שהרי עליה זו מה תטאה, הרי בהיתר נשאת לו (שם). **משמעות דורשים איכא בינייהו.** דר"ע סבר תרתי כתיבי, חמותו ואם חמותו נפקי מהאי קרא דנשרפה, דהכי אמר קרא איש כי יקח את אשה ואמה ושתיהן באיסור כגון שנשא חמותו ואם חמותו, כלם ישרפו, ור' ישמעאל סבר חדא כתיב חמותו לחודיה שמעינן מינה דהאי כי יקח את אשה היינו אשתו הראשונה הנשאת בהיתר, ואת אמה זו חמותו, ואמר רחמנא ישרפו אותו ואת אחת מהן, ואם חמותו דנשרפה מג"ש נפקא לן (שם). **חמותו לאחר** מיתה בשרפה. דה"ק אותו ואת אחת מהן, אפילו אין שתיהן קיימות, כגון שמתה אשתו ונשא את אמה תשרף, ור"ע סבר אותו ואת שתיהן בזמן ששתיהן קיימות אשתו וחמותו ישרפו אותו ואשתו כדינו כן דין חמותו, דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה (שם). **וכבש עליו.** שתקפו עד שמת (ב"ק כז.). **השיך** בו את הנחש. שנטל את הנחש בידו והגיע שיניו לגוף חבירו ונשכו (שם נו.). **רבי** יהודה מחייב. מיתה (שם). **לפיכך לא נתנה** תורה בו שיעור. לכתוב כל אשר ימות בו (במדבר לה).